

This document has been downloaded from
Tampub – The Institutional Repository of University of Tampere

Publisher's version

Authors: Salonen Marko
Name of article: Sukupuoliansassa
Name of work: Toiminnallisia loukkuja : hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa
Editors of work: Oksanen Atte, Salonen Marko
Year of publication: 2011
ISBN: 978-951-44-8515-2
Publisher: Tampere University Press
Pages: 131-153
Discipline: Social sciences / Psychology
Language: fi
School/Other Unit: School of Social Sciences and Humanities

URN: <http://urn.fi/urn:nbn:uta-3-825>

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

7. SUKUPUOLIANSSASSA

Muutama vuosi sitten perhettä ja kasvatusta käsittelevässä *Meidän Perhe* -lehdessä ilmestyi artikkeli Ruu nimisestä lapsesta ja hänen kasvattajistaan (3/2009, 47–50). Jutussa kerrotaan, kuinka Ruuta kasvatetaan sukupuolineutraalisti. Lapsen sukupuolta ei määritetä sitä kysyttäessä. Hänen pukeutumisensa on neutraalia – samoin lelut. Vanhempia ei kutsuta äidiksi ja isäksi, vaan heidän lempinimillään Ketuksi ja Sudeksi. Kaksijakoisen sukupuolen ja sukupuoliroolien kerrotaan rajoittavan elämänmahdollisuuksia. Ruulle halutaan antaa mahdollisimman paljon liikkumavaraa, siksi häntä kasvatetaan sukupuolineutraalisti.

Kasvatustapoja ja kulttuureja voisi olettaa olevan kymmeniä erilaisia. Siksi Ruun kasvatuksesta kertomista ei voi pitää kovin raflaavana; se ainoastaan esittelee yhden kasvatustavan. Tässä tapauksessa sukupuolineutraaliuden korostaminen sai kuitenkin aikaan massiivisen reaktion. Seuraavan kuukauden aikana eri lehtien mielipidepalstoilla ja Internetin keskustelualueilla kiisteltiin kasvatustyylin mielekkyydestä, tarpeellisuudesta ja sen mahdollisista vaaroista. Kasvatuslinja sai melko vähän ymmärrystä osakseen – sitä laajemmin se tyrmättiin terveen järjen vastaisena. Tuhansiin mielipideteksteihin ja kommentteihin

paisunut keskustelu sai myös kasvatuksen asiantuntijoita, kuten kasvatustieteilijöitä, psykologeja ja lastenpsykiatreja perustelemaan, miksi sukupuolineutraali kasvatusta ei heidän mielestään toimi ja kuinka se voi olla haitallista lapsen hyvinvoinnille (esim. IL 14.3.2009/Psykologi Keijo Tahkokallio; HS 16.3.2009/Lastenpsykiatrian professori Tuula Tamminen ja lastenpsykiatri Raisa Cacciatore).

Lasten sukupuolisuutta tutkittaessa on nostettu esille monia tärkeitä sukupuolen muodostumisen prosesseja. Yhtäältä kasvatustieteiden, kuten päiväkotien ja koulujen, on osoitettu sukupuolittavan lapsia. Toisaalta on tarkasteltu lasten tapaa luovia ja tuottaa aktiivisesti omaa paikkaansa sukupuolimaailmassa. (Ks. esim. Arnot 2002; Blaise 2005; Connell 2000; Gordon ym. 2000; Lehtonen 2003; Ojanen ym. 2011; Thorne 1993; Tolonen 2002; Värtö 2000.) Näille tutkimuksille on ollut yhteistä se, että jokin teoreettinen näkemys sukupuolesta on ohjannut lasten arjesta tehtyjä tulkintoja. Näin on voitu sekä puolustaa että haastaa nykyisiä institutionaalisia tai kasvatuksellisia käytänteitä.

Tässä artikkelissa sukupuolta koskevan teoretoinnin ja aineiston välinen suhde on toinen. En tee oletuksia siitä, mitä sukupuoli tai sukupuolisuus teoreettisesti on, vaan tarkastelen sitä, millaisen arkiymmärryksen varassa sukupuoli tai sukupuolettomuus liitetään lasten kasvatukseen. Arkiuskomusten ja -ajattelun rakentumista tutkineen Serge Moscovicin (2001, 30) mukaan elämäntapahtumat, tieteelliset selitykset samoin kuin erilaiset ideologiat, uskomusjärjestelmät, tarjoavat pohjan sille, miten perustelemme, kiistelemme tai teemme päätöksiä omaa elämäämme koskettavista asioista. Yksilöiden ajattelussa ja uskomuksissa yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen on aina läsnä. Yhteisö ikään kuin ajattelee arjessa ja tavallisten ihmisten keskusteluissa. (Moscovici 2001; Billig 1996; Billig ym. 1988.) Kun esimerkiksi sukupuolen merkityksestä kasvatukselle kiistellään, joudutaan omia argumentteja ja näkökulmia perustamaan sille, miten sukupuoli ja kasvatusta yhteisöllisesti ymmärretään ja mitä ne kulloinkin merkitsevät.

Tässä artikkelissa teen edellä kuvatun kaltaista ”ajattelevan yhteisön” analyysia kysymällä, mistä lasten kasvua koskeva sukupuolittunut puhe tulee ja mitä sillä tehdään. Millaisista uskomuksista lasten kasvua

ja sukupuolen rakentumista koskeva kiistely koostuu? Millaisia ovia keskustelu avaa tai sulkee?

Artikkelin empiirinen aineisto koostuu kahdelta julkiselta ja täysin avoimelta Internet-keskustelualueelta kerätystä mielipidekeskustelusta. Näiden keskusteluketjujen pontimena on toiminut Ruun kasvatuksesta kertonut artikkeli. Keskustelualueet sijaitsevat *Kaksplus*-lehden ja *Iltasanomien* verkkosivuilla. Aineisto koostuu viidestä erimittaisesta keskusteluketjusta, joissa on julkaistu 983 keskusteluviestiä. Näistä 414 on peräisin perheille suunnatun *Kaksplus*-lehden ja loput 469 kirjoitusta *Iltasanomien* sivuilta. Keskusteluihin on osallistuttu nimimerkillä tai ilman nimimerkkiä, jolloin kirjoitus ilmestyy ”vierailija” statuksella. Enemmistö keskustelijoista on kirjoittanut monta viestiä, osa yksittäisiä puheenvuoroja. Keskusteluihin osallistuneita henkilöitä on noin 150–180. Täsmällistä määrää ei voi tietää, koska ”vierailija” statuksella julkaistujen kirjoituksien tekijöissä on varmasti ollut monta eri kirjoittajaa.

Artikkeli etenee siten, että ensin esittelen sukupuolineutraalin kasvatuksen ideaa keskustelupalstatekstien ja niiden hyödyntämien teorioiden valossa. Tämän jälkeen käsittelen sukupuolineutraaliin kasvatukseen asennoitumista sekä sitä, mitä sille vastinpariksi esitettävä sukupuolittava kasvatusta on. Aineisto-otteiden avulla käyn läpi sitä, millaiseksi sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti kuvataan. Lopuksi pohdin, millaisia ansoja sukupuolen ja kasvatuksen suhteesta muotoutuu.

Sukupuolineutraali kasvatusta teoriassa ja arjessa

Viime vuosikymmeninä sukupuolta ja sukupuolittamista on tutkimuskirjallisuudessa käsitelty laajalti. Sosiaalitieteellisen tutkimuksen keskeisimpiä käsitelmäärittelyjä on ollut nyt jo arkikielessäkin tuttu eronko biologiseen (sex) ja sosiaaliseen sukupuoleen (gender). Tässä eronteossa biologiset ominaisuudet, kuten sukupuolielimet, geneettiset piirteet ja hormonit, oletetaan universaaleiksi sukupuolimääreiksi.

Toisaalta tunnustetaan, että on olemassa rooleja, käyttäytymistä ja sukupuoli-identiteettejä, jotka voivat olla kulttuurin ja sosiaalisen ympäristön sanelemia ja siten sosiaalisen sukupuolen osa-alueita (ks. esim. Stoller 1974).

Biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottaminen toisistaan on antanut mahdollisuuden jäsentää ja tehdä ymmärrettävämmäksi sukupuolen kahtiajakoa rikkovaa toimintaa, kuten transvestisuutta ja transseksuaalisuutta. Biologisen ja sosiaalisen erottaminen toisistaan on monien tutkijoiden mielestä silti ongelmallista (ks. Pulkkinen 1998; Heinämaa 1995). On vaikea määrittää esimerkiksi sitä, mistä sukupuolisidonnaiset tunteet ovat peräisin – biologiasta vai kulttuuriin sosiaalistumisesta.

Käsitteiden ja eronteiden luominen on ennen kaikkea sosiaalista ja kulttuurista toimintaa. Siksi sukupuolentutkimuksen klassikko Judith Butler (1990; 1993; 2004) ehdottaa, että koko *sex/gender* -eronteko voidaan myös purkaa. Biologisen sukupuolen määrittely on jo itsessään sosiaalista toimintaa. Butlerin ymmärryksessä sukupuoli on kielenkäytössä ja toiminnassa ilmenevä kahtiajako, jonka avulla ihmisiä lokeroidaan maskuliiniseen ja feminiiniseen.

Jos sukupuoli ymmärretään puhtaasti kulttuuriseksi jäsenyydeksi, niin voisi olettaa, että sukupuoli voisi olla lähes mitä tahansa ja että siitä olisi helppo irtautua. Sukupuoli ei kuitenkaan tässä ajattelussa ole mielivaltaisen tai täysin itse päätettävissä, vaan sen kuvitteelliset ja todelliset rajoitteet tulevat sukupuolta koskevasta kielestä ja toimintakäytänteistä. Kulttuuri tarjoaa sukupuolelle sen esittämisen kuvastot (Goffman 1987, 72–73). Ne taas usein ovat toisensa poissulkeville vastakkainasetteluille perustuvia.

Ihmisen toimintaa ymmärrettäväksi tekevien teorioiden ja käsitteiden on useassa yhteydessä osoitettu tiukkaan arkikäytäntöihin ja ymmärrykseen. Alkujaan hyvin teoreettinen psykoanalyttinen kieli samoin kuin koko psykologinen sanasto ovat ruokkineet arkitajuista ymmärrystä sille, miten ja miksi yksilöt toimivat (Moscovici 1961; Kivivuori 1992). Vastaavalla tavalla Ruun kasvatuksesta kertova artikkeli vaikuttaa ilmentävän uudemman, sukupuolta koskevan teoreettisen

ajattelun arkeistumista kasvatukseen. Sukupuoli kerrotaan yksilön ominaisuuksien sijaan tekemiseksi ja siten havainnollistetaan sukupuolen rajoitteita. Samalla ajatellaan, että kasvatuskulttuuria muuttamalla sukupuolen rajoitteita voidaan vähentää. Sukupuolen nimeämättä jättämisellä ja vanhempienkin sukupuolineutraaliutta korostamalla tavoitellaan yksilön toimintamahdollisuuksien monipuolistamista.

Analysoimani verkkokeskustelu käsittelee sukupuolineutraalin kasvatuksen mahdollisuuksia ja mahdottomuuksia. Valittua kasvatustapaa selkeästi tukevien kirjoitusten määrä on varsin vähäinen. Lähes tuhannen kirjoituksen aineistosta ainoastaan kaksitoista mielipidekirjoitusta nimittäin käsittelee sukupuolineutraalia kasvatusta hyväksyvään sävyyn. Näille mielipiteille on tyypillistä se, että niissä korostetaan kulttuuristen kahtiajakojen kahlehtivuutta ja halutaan tukea yksilön omaehtoista kasvua.

Olen tästä asiasta sitä mieltä, että sukupuoliroolit voivat olla rajoittavia ja ahdistavia. Suurimmaksi osaksi ihmisten sukupuolisuus on kulttuurin tulosta. Elämme vahvasti kaksijakoisessa, sukupuolisessa maailmassa, jossa rajan ylittämisestä seuraa sosiaalisia sanktioita (lue: syrjintää ja kiusaamista). Minun nähdäkseni sukupuolineutraalin kasvatuksen pointti on siinä, että pyritään olemaan tunkematta lasta tiettyyn muottiin. Eli jos lapsella on tietynlaiset vehkeet, hän saa tehdä tiettyjä asioita, mutta joitakin asioita ei. (589)

Sukupuolineutraali kasvatusta ei ole vanhempien valinta sen takia että he itse sattuvat olemaan androgyynejä, vaan he haluavat helpottaa lapsen elämää. Lapsi saa itse valita leikkiikö tyttöjen vai poikien leluilla ja mitä vaatteita käyttää. Lapsen luonteesta tulee lapsen muovaama, eikä tavan omainen ujo keittiöön patistettu tyttö tai rasavilli autoja heittelevä poika. Lapsen valinnat helpottuvat neutraalilla nimellä ettei koko kansa ihmettele miksi pikku Taavi-Petteri leikkii barbeilla ja tykkää auttaa äitiä kotitöissä tai miksi pikku Laura-Adalmiina haluaa leikkiä autoilla ja tykkää housuista hameen sijasta.

Vanhempien sukupuolineutraalius auttaa lasta, ettei tämä automaattisesti usko että naisen on oltava aina kotona keittiössä essu päällä ja isi on ainoa joka voi korjata talon vehkeet ja hoitaa raha asiat. Näin ihmiset pystyvät kohtelemaan lasta ihmisenä, omana persoonaan, eikä sukupuolena johon hän on syntynyt. (983)

Sukupuolineutraali kasvatus merkitsee sitä tukevissa kirjoituksissa yksilön vapauksien korottamista ja vaarana nähdään sukupuolen liian voimakas kaksijakoisuus. Neutraaliutta puolustettaessa sen kerrotaan poistavan uhkakuvia, joita esimerkiksi yksilön ”väärrään” sukupuoleen kasvattaminen voisi aiheuttaa. Tärkeäksi huoleksi ilmaistaan myös yksilön kasvupotentiaalin karsiminen elämän ensimmäisinä vuosina.

Olemme kokeneet että kun lapsi ei identifioi itseään tarkasti juuri tiettyyn sukupuoleen kuuluvaksi niin hänellä on silloin enemmän mahdollisuuksia käytettävissään, kuin esim. tytöllä joka ohjautuu sitten ”vaaleanpunaiseen maailmaan” ja jää ”sinisen maailman” ulkopuolelle. Jostain kuulin vertauksen että jos vastasyntyneeltä sidottaisiin toinen käsi selän taakse niin hän oppisi käyttämään vain yhtä kättä eikä oppisi enää aikuisena juurikaan käyttämään sidottua kättä jos se vapautettaisiin. Vähän samantyylinen juttu sukupuoliroolien kanssa; jos lapsi opetetaan alusta asti toteuttamaan tiettyä sukupuolta, niin vaarana on että hän voi jäädä jostain muusta paitsi. (501)

Minä olen itse saanut kasvatuksen, jossa sanottiin selvästi ”sinä olet tyttö ja sinä poika”. Arvatkaapas vain, oliko (ja onko edelleen) ahdistavaa huomata, että oma sukupuoli onkin väärä? Tunnen siis itseni hyvin vahvasti pojaksi, vaikka olenkin tytön kehossa. Tässä mielessä kun ajattelee, sukupuolineutraali kasvatus olis ollut ihan jees. Ei ainakaan ahdistaisi niin paljon. (595)

Kirjoitukset esittävät sukupuolineutraalin kasvatuksen eräänlaisena hyvän etiikan toteuttamisena samalla, kun niissä suhteutetaan kasva-

tustapaa kirjoittajien omiin elämäkokemuksiin. Sukupuolittunutta maailmaa ei kuvata selvänä vääryytenä, mutta se, että sukupuoliin kasvamisen on toisten määräämää, näyttäytyy näissä kirjoituksissa ikävänä asiana. Sukupuolta eettisestä näkökulmasta tarkastellut Petri Sipilä (1998, 178–179) väittää, että sukupuoliisuus on moraalinen rajoite ja siksi vastuullisen yksilön pitäisi saada päättää omasta sukupuolisuudesta (vrt. Butler 2004). Samaa ihmisoikeudellista ja vastuullisen toimijan näkökulmaa tuotetaan Ruun sukupuolineutraalia kasvatusta tukevista ja avaavista kirjoituksista.

Neutraaliuden hämmennys ja sen käsittely

Kun tarkasteltavaksi otetaan koko keskustelu, jäävät sukupuolineutraalia kasvatusta tukevat kirjoitukset selkeästi altavastaajan asemaan. Sukupuolettomuuteen pyrkiminen tuntuu ennen kaikkea hämmentävän keskustelupalstakirjoittelijoita. Ei keksitä selitystä eikä ymmärretä, mistä esitellyssä toimintatavassa voisi olla kyse.

Empä sano mittään muuta ku HÖH. (731)

Huh mikä juttu. (913)

Ihan päätä alkoi särkeä artikkeli ja jouduin ottamaan päänsärkylääkettä sitä lukiessani. (944)

Kun sukupuolineutraalille kasvatukselle ymmärrystä osoittavat kirjoitukset perustelevat näkökulmaansa yksilöllisen elämän mahdollistamisella, on sen vastustajilla aivan toinen ymmärrys elämästä. Ääritapauksissa kasvatustyyli haukutaan nimittäin täysin oikeudettomaksi. Sitä kuvataan äärimmäisen negatiivisesti sairaana toimintana ja epäillään jopa kasvatustavan laillisuutta. Tällöin sukupuoliin kasvamisen näyttäytyy

samanlaatuksena kysymyksenä kuin vaikkapa lainsäädännön näkökulmasta kielletyt tukkapöllyjen antamiset. Mietitään, että jos kyseessä on lapsen laiminlyönti, niin silloin lapsi kuuluisi ottaa huostaan.

Minusta tuollainen on sairasta. Milloin sanoista ”tyttö” ja ”poika” on tullut negatiivisia? Ilmeisesti samaan aikaan kuin sanoista ”äiti” ja ”isä”, kun niillekin oli pitänyt keksiä uudet nimet, Kettu ja Susi. Sairasta, ei voi muuta sanoa. (478)

Musta aika pimeätä ja sairasta. (743)

Voiko tuo olla edes totta? Jos onkin, niin tässä on raskaat perusteet lapsen välittömään huostaanottoon. Voiko olla niin, että tällaista saa Suomessa tehdä. (97)

Jos kasvattajat keskustelisivat leikkikentän laidalla lastenkasvatuksen tavoista huomioida sukupuoli, ei omasta näkökannasta poikkeavaa näkemystä näin suoraan teiltäisi. Ääri-ilmaukset ovatkin tyyppillisiä verkkokeskusteluille. Ne kuitenkin tekevät näkyväksi juuri sen, että sukupuolineutraalin kasvatuksen esittelyssä on kyse ennen kohtaamattomasta ja jopa kuvittelun ulkopuolelle menevästä toimintatavasta. Siksi sitä ei välttämättä edes yritetä, voida tai haluta kohdata. Jo se, että osallistuisi keskusteluun, voi aiheuttaa sen, että joku leimaa kannanotot aivan älyttömäksi.

Kyllä on sekoo porukkaa tääl huh sentään..... Ai ettei ole välii mikä jalkovälissä on totta helvetis.... Vittu te olette sekopäitä koittakaa ny helvetissä aikuistuu... (549)

On kiintoisaa, että osa alkuhämmennyksestä selvinneistä verkkokeskustelijoista alkaa hyvin päämäärätietoisesti selvittää Ruun sukupuolta. Ruusta esitetyistä kuvista päätellään hänen sukupuoltaan. Osa taas hakee selkeyttä väestörekisterikeskuksen sivuilta pyrkien sitä kautta tietämään Ruun todellisen sukupuolen.

Mutt lapsi oli (kuvissa) ihan pienen pojan näkönen... (610)

Väestörekisterin mukaan 2007 on kastettu yks Ruu ja se on poika. (620)

Väestörekisterikeskuksen sivuilla: 2000–2007 annettu nimeksi Ruu miehiä 6 naisia 5, 2008 miehiä 1. (718)

Lapsi on tyttö. Katsoin väestörekisterikeskuksen sivuilta ja vuonna 2006 ei ole rekisteröity yhtään Ruu-nimistä. 2007 on yksi naispuolinen Ruu. Jos lapsi on kaksivuotias, hän on syntynyt 2006 tai 2007. Vanhemmat vaikutti tosi oudoilta. Turha sitä sukupuolta on salailla, jos antaa noin harvinaisen nimen. Asia on kenen tahansa tarkistettavissa Vrk:n nimipalvelusta. (470)

Sillä, onko lapsi ulkonäön tai rekisteritietojen mukaan poika tai tyttö¹ ei tässä keskustelussa ole merkitystä, mutta jompikumpi sen joka tapauksessa täytyy olla ja se myös muiden pitäisi tietää. Perhettä tunteuttomien osoittama kiinnostus Ruun sukupuolta kohtaan vaikuttaa melko kohtuuttomalta ja itse keskustelussa päädytään lopulta myös kritisoimaan tätä juoruiluun verrattavaa sukupuolen selvittämistä. Tällöin sukupuolen nimeämättömyyttä kohtaan osoitettua kritiikkiä tarkennetaan ja sen kerrotaan oikeasti kohdentuvan siihen, ettei edes lapsen lähipiiri tiedä tämän sukupuolta.

Musta on aika outoa, että vieraiden ihmisten lapset jäävät häiritsemään niin paljon, että pitää käydä kurkkaamassa vrk:n palvelusta sukupuoli. Jos sillä sukupuolella kerran ei ole merkitystä niin kuin useimmat väittävät, niin miksi pitää tietää jonkun vieraan ihmisen lapsen sukupuoli? (475)

Luin äsken sitä lehteä ja sen verran utelias olin, et halusin tarkistaa osuiko arvaukseni oikeaan. Tytöksi olisin veikannut joka tapauksessa.

1. Yksityisyyden suojaan vedoten väestörekisterikeskus poisti vuosikohtaisen etunimihaun toukokuussa 2011.

Eikä sillä nyt ole merkitystä sainko minä sen selville vai en, mutta tar-koitin, et lapsen sukulaiset, muutkin kuin vaippaa vaihtaneet, saavat asian selville helposti, vaikka vanhemmat yrittävät olla kovin fiksuja ja näppäriä ja salaavat asian. Mitä hyötyä sitä on salailla, kun sen saa kuitenkin kaikki selville tavalla tai toisella. Voihan lapselle silti pukea kaikenlaisia vaatteita ja antaa leluiksi nukkeja ja autoja, mutta ei silti tarvii pitää sukupuolta salaisuutena. (476)

Mitään yksiselitteistä loppupäätelmää Ruun sukupuolesta ei tehdä. Merkittävämpää onkin se, että sukupuoleton kasvatus herättää sellaista närkästystä, jossa lapsen sukupuolen ilmaisematta jättäminen on merkityksellinen teko. Kun itsestään selvinä pidettäviä yhteiskunnallisia tai sosiaalisia normeja rikotaan, kyseenalaistetaan tai ehdotetaan muutettavaksi, se saattaa ärsyttää. Tällöin normin murtamiselle haetaan selityksiä ja pyritään selvittämään, mistä voisi olla kyse. (Garfinkel 1967/1984; Salonen 2005, 55).

Ruun kasvatuksesta kertonut artikkeli rikkoo harvinaisen voimakasta kasvatustavasta, joka perustuu sukupuolen määritteille. Ilman sukupuolta ei näiden tekstien mukaan voi elää. Siksi tätä seuranneen keskustelun voi katsoa ilmentävän, millaisen ymmärryksen varassa lasten sukupuolisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa lokeroidaan ja jähmetetään.

Sukupuolittavan kasvatuksen lähtökohdat

Sukupuolineutraalin kasvatuksen esittelyssä keskustelijoiden ärsytys purkautuu sukupuolitettujen lastenkasvatuksen esittelyyn eli siihen, miten ja miksi tyttöjä ja poikia kuuluu kohdella eri tavoin. Lähtökohdiksi esitellään, mikä sukupuoli on sekä mitä siitä seuraa kasvatukselle. Monen keskustelijan ihmetyksen taustalla vaikuttaa olevan ymmärrys siitä, että sukupuolta pidetään puhtaasti biologisena tosiasiana eikä siihen siksi voida eikä kuulu vaikuttaa. Erojen syiksi listataan esimerkiksi geenit ja kromosomit.

Kyllä se pitkälle on geneeissä mistä lapset ovat kiinnostuneita. (468)

Jos ihan tarkkoja ollaan niin kromosomit määrittelee sukupuolen. Se jos mikä on vissi että ulkopuoliset ei sitä tee. (646)

Biologiaan tukeutuen todetaan, että poikien ja tyttöjen käytös ja mielenkiinnon kohteet suuntautuvat luonnostaan erilaisiin asioihin. Esimerkiksi leikkimisen sukupuolittuminen näyttäytyy ympäristöstä samoin kuin ajasta ja paikasta riippumattomaksi.

Tytöillä hoivavietti on synnynnäistä, pojilla rajuus ja sotalaikit. (117)

Tosiasia kuitenkin on, että pojat leikkivät luonnostaan mieluummin ns. poikien leikkejä ja tytöt tyttöjen. Se on evoluutiota. (16)

Näissä kommentteissa sukupuoli oletetaan täysin omalakiseksi ja voikin kysyä, että mikä sukupuolineutraalissa kasvatuksessa sitten oudoksuttaa. Jos sukupuoleen ei kerta voida vaikuttaa, niin sillä, kasvatetaanko lapsia sukupuolijaon avulla tai ilman, ei sinänsä pitäisi olla merkitystä. Juu onkin siinä, että keskustelijat olettavat sukupuolettoman kasvatuksen olevan kummallista siksi, että se riitauttaa biologisia, sisäsyntyisiä eroja. Keskustelijoiden näkemyksissä kasvatuksen pitää olla sukupuolitettua, koska se juontuu biologisista eroista.

Aivoissa ne erot kuitenkin ovat, siksi kasvatusta on oltava erilaista, pojilla ja tytöillä. (464)

Kannatan ehdottomasti sukupuolirooleja. Miehet ja naiset ovat yksinkertaisesti erilaisia eikä sitä seikkaa kannata yrittää muuttaa vaan pikemminkin korostaa sukupuolten erilaisuutta. Erilaisuus on rikkautta tässäkin asiassa. (52)

Sukupuolittamisen kanssa pitää keskustelijoiden mielestä olla tarkkana. Vallitsevat sukupuolinormit on hyvä tuntea ja ottaa ne huomioon.

Sukupuolitettu kasvatusta ei siis välttämättä ole täysin orjallista. Tytölle ja pojalle voidaan sallia sukupuolinormipoikkeamia siinä mittakaavassa kuin kulttuuri niitä juuri sillä hetkellä tarjoaa. Useassa puheenvuorossa todetaankin, että pojille nämä kriteerit voivat olla suoraviivaisemmat kuin tytöille.

Joten jos lapsesi on tyttö, ja haluaa pelata jalkapalloa, niin siitä vaan. Mutta pojalle en kuiteskaan pukisi vaaleanpunaisia mekkoja päälle ainakaan ihan heti ;-) (30)

Vaikuttaa siltä, että tytöillä on nykyään enemmän vapauksia esimerkiksi leikkiä ”poikien leluilla”, mutta punaiseen puettua tai nukkejen kanssa leikkivää poikaa katsotaan yhä kieroona. (4)

Sukupuolitetun kasvatuksen ideassa erotetaan sukupuolen biologiset ominaisuudet sosiaalisista tai kulttuurisista piirteistä. Keskeistä on se, että biologian oletetaan perustelevan ja tukevan sitä, miten sosiaalinen sukupuoli muotoutuu ja miten siihen kasvatuksella voidaan vaikuttaa. Ajattelun logiikka muistuttaa aivotutkimuksessa vallalla olevaa tapaa kiinnittää sosiaalista sukupuolta ihmisen neurobiologiaan. Kun biologian ja sosiaalisen toiminnan välille löydetään yhteyksiä, oletetaan biologisten selitysten oikeuttavan ja tukevan sosiaalista identiteettiä. (Garcia-Falgueras & Swaab 2008; Herbert 2008). Vastaavasti keskustelupalstateksteissä sosiaalisen sukupuolen kuuluu korostaa biologista sukupuolta eikä niiden pidä asettua keskenään ristiriitaiseen asemaan. Kasvatusta mielletään lapselle uhaksi, jos se ei tue biologisia eroja.

Kasvattajan ja lapsen identiteetti haussa

Kun sukupuolineutraalia kasvatusta perustellaan sillä, että yksilö oppisi paremmin hyväksymään monenlaista elämää ja rohkeasti luovimaan sukupuolitetussa maailmassa, väitetään vasta-argumenteissa, että su-

kupuolineutraalius on ohjaavaa ja suvaitsematonta. Pohjoismaisessa kontekstissa päiväkotien työntekijät ovat vastustaneet sukupuoli-neutraalia kasvatusta vetoamalla siihen, että sukupuoli on kansallisuuden ja kulttuurin veroinen, täysin ohittamaton ihmisen perusominaisuus (Bredesen 2004, 11–12). Hyvin vastaavalla tapaa sukupuoli-neutraalisti toimivan kasvattajan toimintaa pidetään näissä verkkokeskusteluissa oikeudettomana ja kaikkea muuta kuin neutraalina suhteessa kasvatettaviin lapsiin.

Se minulla tässä sukupuoli-eton-aatteessa eniten mättää, että se on nimenomaan hyvin ohjaavaa, ei neutraalia. (885)

Itse en kuitenkaan jotenkin osaa nähdä sukupuoli-ettoman kasvatuksen arvoa. Eikö aitoa suvaitsevaisuutta olisi nimenomaan se, että olisi rauhassa tietynlainen; tyttö tai poika, nainen tai mies, ja sellaisena sitten juuri sellainen kuin haluaa olla; homo tai lesbo tai transsukupuolinen – ja siitä huolimatta osaisi antaa arvon itselleen ja muille. Mielestäni sukupuolen kieltäminen on jollakin tavoin jopa suvaitsemattomuutta, tällöinhän ei hyväksytty jotakin toisissa ja itsessä. (560)

Keskustelijat etsivät selitystä sille, miksi kasvattaja sitten toimisi hyväksymättömästi; lapsia manipuloiden tai heidän kasvurauhaansa rikkoen. Väitetään, että jos joku päättää kasvattaa lastaan sukupuoli-neutraalisti, saattaa juuri se olla osoitus kasvattajan heikosta tai valtaväestöstä eroavasta sukupuoli-identiteetistä, oudoksuttavista aatteista tai rikkonaisesta elämästä. Kasvatustavan mahdollisia syitä tai motiiveja etsittäessä sukupuoli-neutraaleja kasvattajia myös nimetään esimerkiksi femakoiksi, homoiksi ja lesboiksi.

Se on feministien hommaa. Eli taatusti äärettömän haitallista. Näitten lapsista ei tule normaali-järkisiä kyllä. (583)

Tässä voi olla takana homo/biseksuaalien toive tehdä sateenkaari-perheistä arkipäivää yhteiskunnassamme. Jos kaikki alkaisivat kasvattaa

lapsensa sukupuolettomiksi, ei olisi kohta lainkaan outoa seukata niin tytön, kuin pojankin kanssa, kun kumppanin sukupuoli selviäisi vasta, kun ollaan jo petissä. (947)

Taisi olla jutun naisella/äidillä itsellä oma sukupuolidentiteetti hukassa, tai vähintään sekaisin. En kyllä heti naista kuvista löytänyt, mutta tällainen tuli mieleen. Näin pitkälle viety sukupuolen kiistäminen ihmisen olemusta paljon määrittelevänä kertoo vanhempien omista ongelmista sillä saralla, ja lapsi joutuu kärsimään siitä. (944)

Sukupuolineutraali kasvatus tehdään ymmärrettäväksi sitä kautta, että se on sukupuoli-identiteetiltään heikkojen ja ristiriitaisten tai kirjoittajien näkökulmasta keuhkojen kasvattajien toimintaa. Tämän seurauksena myös itse lasten kasvun tukeminen esitetään varsin haasteelliseksi. Pelätään, että lapset joutuvat kärsimään vanhempiensa elämänvalinnoista.

Kirjoittajat vaikuttavat ajattelevan, että riippumatta kasvattajan menneisyydestä, jokainen voi itse päättää kasvatustapansa. Kirjoittajien mielestä tärkeintä onkin muistaa, että vaikka oma elämä olisi rikki, ei ongelmia silti kuuluisi siirtää kasvatukseen ja sitä myötä lapsille.

Minusta tässä on kyse siitä, että vanhemmat ovat

- a) pettyneitä lapsensa sukupuoleen, odottivat toista lajiketta kuin saivatkaan
- b) oma sukupuolisuus, oma identiteetti on vahvasti hakusessa tai ainakin hukassa
- c) oman lapsuuden trauman käsittelyä, äiti kokenut, ettei ole hyväksytty tyttönä oman perheensä jäsenille ja omassa perheessään. (763)

Kun vanhemmilla on identiteettikriisi omasta sukupuolestaan, kuten näyttää olevan, niin se sitten heijastetaan lapsen kasvatukseen oletuksena, että lapsella olisi kanssa kriisiä. mikä on väärä oletus. kun on sinut oman sukupuolensa kanssa, ei ole vaikeaa kasvattaa lapsiaan.

Myöskin jos on kapina jäänyt nuorena kesken, niin onhan toki helppoa kapinoida (muka) lastenkasvatuksella. (129)

Käsittääkseni sukupuoli-identiteetti on tärkeä osa ihmisen kokonaispersoonaa ja jos vanhemmilla on asian kanssa ongelmia niin ei niitä tarvitse lapselle tietten tahtoen synnyttää. (81)

Vaikka kasvattajista itsestään ja heidän elämästään ollaan huolissaan, niin selkeästi merkittävimmäksi sukupuolineutraalin kasvatuksen peloksi esitetään lapsen sosiaalisen sukupuolen muotoutumisen ongelmat. Lasten mieli ja kehitys oletetaan uhatuiksi, jos lasta kasvatetaan neutraalisti silloinkin, kun lapsen biologinen sukupuoli jo on tiedossa.

Haittaa. Sukupuoli-identiteetin kehittyminen häiriintyy ja kun me kerran ollaan joka tapauksessa tyttöjä tai poikia niin en näe siinä mitään järkeä sotkea lapsen mieltä. (490)

Sitä mieltä, että miksi pitäisi kasvattaa sukupuolettomasti, jos kerran sukupuoli on. Sukupuoli-identiteetti on tärkeä osa ihmistä, joten uskon sukupuolettomasta kasvatuksesta olevan haittaa lapselle. (569)

Luulen että sukupuolettomuus kasvatuksessa voi enemmän hämmentää lasta/nuorta oman sukupuoli-identiteetin löytämisessä kun sukupuoliroolit on jääneet epäselväksi... Tuossa Meidän Perhe-lehden jutussa on annettu liian suuri taakka pienelle lapselle; hänenhän täytyy itse päättää turhan monista asioista. (530)

Kirjoitusten yhtenevänä viestinä on se, että sukupuoli-identiteetti voi muotoutua väljäksi, heikoksi tai rikkonaiseksi, jos kasvatuksen perustana ei ole selkeä sukupuolilinjaus. Selkeyden puute ei ehkä näy heti, vaan tulevaisuudessa. Lapsesta voi kehittyä terapian tai muiden tukitoimien tarpeessa oleva nuori tai aikuinen.

Ei voi olla säälimättä lasta. Miettikää minkälainen identiteetti sillä tulee olemaan isona kun koulussa ja muualla on ympärillä niitä tyttöjä ja poikia ja setiä ja tätejä ja itse ei tiedä mihin joukkoon kuuluu. (768)

Vaikka en psykologian maisteri olekaan niin lyhyilläkin psykan opinnoilla harmittaa lapsen tuleva. Pahimmat freudilaisuudet voidaan unohtaa, mutta kyllä on erittäin mielenkiintoista nähdä, miten hämentynyt nuori tästäkin lapsesta kasvaa...(913)

Kun luin tota juttua, niin ensimmäisenä heräs ajatus, että siinä sitä kasvatetaan lasta, joka ei koskaan tiedä omaa identiteettiään ja kävelee sen takia joskus nuorena junan alle.. 🤔 (673)

Siinä missä sukupuolineutraalin kasvatuksen puolestapuhujat esittivät sukupuolettomuuden vaihtoehdoksi sille, että yksilö oppisi toimimaan sukupuolitetussa maailmassa, on sukupuolittamisen puolestapuhujilla murheena se, että vanhempi voi jättää lapsen sukupuoli-identiteetin rakentamisen kokonaan muiden varaan. Kirjoitusten mukaan vanhemman kuuluu olla läsnä tukemassa identiteetin kasvua.

Kyllä vanhempien tehtävä on lapsen sukupuoli-identiteetin kehityksen tukeminen. Kaikkihan rakentuu sen varaan, että lapsi ymmärtää kuka ja mikä on. Tämän perusasian jälkeen tulee vielä mittava lista käytännön asioita, joita vanhempien tulee lapselleen opettaa. Sukupuolielimet, kenellä on mitäkin ja miten niitä nimitetään, WC:ssä käynti ja siihen liittyvä hygienia sukupuolen mukaan, myöhemmin sitten lisääntymisen alkeet (mistä vauvat tulevat) ja lopulta varsinainen sukupuolivalistus.

En voi edes kuvitella, mitä tällainen täydellinen laiminlyönti lapselle aiheuttaa. Normaali kaksivuotias on jo hyvinkin tietoinen sukupuolestaan ja yleensä leimautunut omaan joukkoonsa.(97)

Millaista vanhempien toteuttama kasvatusta sitten ideaalisti olisi? Kasvatuksen tavoitteeksi kuvataan sukupuolilokeroiden esittäminen mahdollisimman itsestään selvinä – siis sellaisina, ettei lapsi kasvaessaan halua tai edes pysty niitä kyseenalaistamaan. Näin lapsella odotetaan olevan hyvä tulevaisuus edessään; hän ei pohdi omaa sukupuolisuuttaan eikä mieti, miten voisi olla toisenlainen. Näillä keinoin lapsen uskotaan myös välttävän epävarmuudelta ja häpeältä. Sukupuolineutraalin kasvatuksen ajatellaan tarpeettomasti rasittavan lasta. Selkeiden sukupuoliroolien ja odotusten asettaminen kuvataan lapsen elämää olennaisesti helpottavaksi ratkaisuksi.

Miehissä ja naisissa on niin paljon pelkästään sukupuolesta johtuvia eroja, että on tarkoituksenmukaista todeta ja hyväksyä nämä jo lapsuudessa. Näin voi tasapainoisesti kasvattaa tyttöistä naisia ja pojista miehiä eikä tarvitse vouhottaa erilaisten lähinnä poikkeavuuksista johtuvien marginaali-ilmiöiden parissa. Pojan miehistä identiteettiä kannattaa vahvistaa, aina kun siihen on mahdollisuuksia ja sama koskee tyttöjä ja naiseksi kasvamista. Aikuisena on sitten henkisesti helpompaa, kun ei tarvitse pohtia liikaa sukupuolista rooliaan, kun se on itsestäänselvyys. (202)

[R]ajansa nyt tuollakin. Ihmisillä kun on kaksi sukupuolta ja kyllä vanhempien pitäisi myös tukea sitä että pojasta kasvaa mies ja työstä nainen, kumpikin saa olla ylpeä itsestään ja sukupuolestaan. Luulisi että lapselle jää aika valju kuva ja heikko sukupuoli-identiteetti kun noin toimitaan. Pahimmillaan lapsi kuvittelee että hänessä tai sukupuolisuudessa yleensä on jotain vikaa. (771)

Sekä sukupuolineutraalin kasvatuksen puolesta puhujat että sitä vastustavat kommentit perustelevat, miten lapsista kasvatetaan mahdollisimman hyvin maailmassa pärjääviä ihmisiä. Ehdotetut keinot ovat kuitenkin täysin vastakkaiset. Sukupuolineutraalia kasvatusta tukevat kirjoitukset ehdottavat yksilöllisyyden vahvistamista, sukupuolittavaa kasvatusta tukevat kommentit väittävät yksilön vastuuta vähentämällä tuettavan lapsen kasvua.

Keskustelujen päättyminen

Aineiston kaikki viisi keskusteluketjua muistuttavat rakenteeltaan toisiaan. Ne alkoivat samantyyppisellä ihmetyksellä siitä, mistä sukupuolineutraalissa kasvatuksessa oikein on kyse. Sen jälkeen esiteltiin voimakkaita vasta-argumentteja ja jossain vaiheessa keskustelua sukupuolineutraalia kasvatusta myös puolustettiin ja tuettiin. Internetkeskustelujen – samoin kuin muidenkin keskustelujen – lopetukset ovat kulttuurisessa mielessä usein hyvin merkityksellisiä (Salonen 2007, 211–212). Tässä analysoimani kirjoitusketjut lakkasivat kahdella eri tavalla. Osaan keskusteluista ilmaantui nimimerkki *Susi* yhdeksi keskustelijaksi (3/5) ja tämän seurauksena keskustelut alkoivat kuolla, osassa keskusteluista (2/5) taas alettiin mennä aiheesta sivuun tai löydettiin kompromissiratkaisuja, jotka saattoivat olla monen erilaista näkökulmaa edustavan keskustelijan hyväksymiä.

Kolme toisistaan erillistä keskustelua alkoi kuihtua siitä, että nimimerkki *Susi* tuli vastineillaan mukaan keskusteluun. Nimimerkki kertoi itsestään ja perheestään siten kuin hän olisi Ruusta kertoneen jutun toinen vanhempi – myös keskustelijat kohtelivat nimimerkkiä alkuperäisen artikkelin asianosaisena. Nimimerkki *Susi* julkaisi kaksi täsmälleen samaa viestiä kolmessa eri keskustelussa. Näissä viesteissä avattiin lisää Ruun kasvatuksen perusteita, ilmaistiin tyytymättömyyttä julkiseen keskusteluun sekä peräänkuulutettiin vanhemmuudelta joitain muita kriteerejä kuin mitä keskustelijat olivat esittäneet.

Se mitä riittävän hyvältä vanhemmalta vaaditaan on todellista motivaatiota tarjota lapselleen turvallinen ja tukeva kotiympäristö ja turvata tämän perustarpeet, ja hyväksyä tämä sellaisena kuin tämä on. Minusta meitä ei esitetty tuossa artikkelissa hirviöinä. Ihmettelen kovasti kaikkien näiden ihmisten halua nähdä meidät sellaisina. Meitä oikeassa elämässä kohtaavat ihmiset kun yleisimmin hämmästelevät lapsemme iloisuutta ja hyvinvointia, ja sitä miten luontevasti olemme lapsemme kanssa. Vähän vähemmän kärejäointiä ja lynkkausmeininkiä voisi joskus olla ihan hyvä. (564; 722; 955)

Saattoi olla niin, että asianosaiseksi tulkitun henkilön osallistuminen itse keskusteluun lopetti keskusteluintoa. Yhtä lailla tärkeä on kuitenkin huomata, että *Susi* haki yhteistä tartuntapintaa kaikkien keskustelijoiden kanssa. Riippumatta siitä, mitä sukupuolesta, sen neutraaliudesta tai tarpeellisuudesta ajattelee, enemmistö pitää kasvatuksen ideaalina lapsen hyvinvointia. Hyvän vanhemman merkki voi olla myös se, että osaa ylipäänsä toimia lastensa kanssa.

Keskustelut, joihin *Susi* ei osallistu, päättyvät keskenään hyvin samankaltaisella logiikalla. Niissä etsitään kaikkien keskustelijoiden yhteisesti hyväksymää kantaa. Keskusteluketjujen viimeisimmissä kommenteissa ehdotetaan eräänlaista kompromissia sukupuolineutraalin ja sukupuolittavan kasvatuksen välille. Keskustelun voimakkaasta vastakkainasettelusta päästään ulos esittämällä hyväksyttäväksi esimerkiksi se, että kasvatustyyli ylipäänsä voivat olla erilaisia. Yhden kasvatustavan esittely ei tarkoita sitä, että jonkun toisen tarvitsisi kasvatustapaansa muuttaa.

[J]okainenhan kasvattaa lapsensa omalla tavallaan eikä kaikkien tarvitse lähteä erilaisiin suuntauksiin mukaan. (974)

Sekä sukupuolineutraali- että normaali kasvatustapa ovat molemmat oikeita kasvatustapoja, toinen vain sopii toisille paremmin. (983)

Nämä keskustelujen lopetukset viittaavat siihen, että niissä löydetään yhteisiä keskustelijoiden tunnistamia ja hyväksymiä linjoja. Vaikka keskustelijat ovat erimielisiä, perusteet julkiselle kiistelylle laimenevat. Yhtäältä tätä, toisaalta tätä -tyyppinen argumentti imaisee sisäänsä monta eri näkökulmaa (vrt. Billig et al. 1988, 23).

Sukupuoli-ideologioiden ansat

Tarkastelemassani verkkokeskustelussa lasten sukupuolisuutta yhdistettiin kahteen toisilleen vastakkaisina pidettyyn kasvatustyyliin ja niiden sisältämiin uskomuksiin: sukupuolineutraalin ja sukupuolittavaan. Kumminkin näistä kasvatustavoista korostavat lapsen tärkeyttä. Niiden avulla perustellaan lapsen kasvua, kehitystä ja uskotaan hyvän tulevaisuuden olevan taattua. Kaikki muu vaikuttaakin sitten olevan erilaista.

Sukupuolineutraalin kasvatuksen ideat vaikuttavat tulevan parin viime vuosikymmenen aikana syntyneestä sosiaalitieteellisestä tutkimusperinteestä, jossa sukupuoli teoretisoidaan tekemiseksi. Sukupuolen merkityksen ajatellaan muotoutuvan sosiaalisessa maailmassa. Sukupuolineutraalin kasvatuksen puolestapuhujat ajattelevatkin, että sukupuolittuneita suhteita on mahdollista muuttaa. Kasvatuksen perustavoitteeksi asettuu hyvään ihmisyyteen pyrkiminen. Sukupuoli-identiteetin muotoutumista tuetaan mahdollistamalla laaja kirjo erilaisia sukupuolesta riippumattomia toimintamahdollisuuksia.

Sukupuolittava kasvatusta perustuu sosiaalisen/kulttuurisen maailman erottamiseen biologisesta maailmasta. Näin näkökulman voi väittää heijastelevan tieteellisessä tutkimuksessa tehtyä sex/gender -jakoja. Sukupuoli oletetaan perustaltaan kahtiajakoiseksi ja biologiseksi tosiasiaksi. Kasvatusta perustuu tämän kahtiajaon seurauksena kysymykseen siitä, miten tyttöinä tai poikoina voi elää. Sukupuoli-identiteetin kasvua ajatellaan tuettavan rajoittamalla lasten toimintamahdollisuuksia sukupuolen mukaan.

Taulukko 1. Sukupuolineutraalin ja sukupuolittavan kasvatuksen rajanvedot.

	Sukupuolineutraali kasvat	Sukupuolittava kasvat
Lapsi	Tärkeä, rakastettava, huolenpidon kohde	Tärkeä, rakastettava, huolenpidon kohde
Sukupuoli	Merkitys sosiaalisessa maailmassa	Biologiaa
Kasvat	Pyrkii voimaannuttamaan lasta. Kysyy, mitä on olla hyvä ihminen.	Perustetaan biologian kahtiajaoille. Kysyy, miten elää tyttöä tai poikana.
Sukupuoli-identiteetin tukeminen	Tuetaan antamalla mahdollisimman laaja kirjo toiminnan mahdollisuuksia	Tuetaan rajoittamalla vaihtoehtoisia toimintamahdollisuuksia
Teoreettisen tausta / tieteelliset käsitteet	Sukupuolen kulttuurista ja sosiaalista tekemistä esittävässä teorioissa ja tutkimuksissa	Biologisen (sex) ja sosiaalisen sukupuolen (gender) toisistaan erottavat teoriat ja tutkimukset

Sukupuolta koskevassa kasvatustajatteluksella on useita toisistaan eroavia ansan paikkoja. Isoin loukku on siinä, että keskustelussa määritellään perustaa sille, kuka voi ja saa määrittää lapsen kasvua ja tämän sukupuolisuutta. Tässä suhteessa keskustelu on suurelta osin joko–tai -keskustelua. Kompromissit ja synteetit ovat harvassa. Vaikka keskustelu koskee ja käsittelee lapsia, se ansoittaa ensisijaisesti kasvattajia ja kasvatuksesta puhuvia. Heidän oletetaan suuressa määrin olevan yksimielisiä siitä, miten sukupuoli liittyy lasten kasvatukseen.

Jos tätä analyysia kytkee laajemmin yhteiskunnalliseen tai institutionaaliseen kontekstiin, on varsin helppo olettaa näiden sukupuoli-ideologioiden etenevän vielä voimakkaampaan keskinäiskonfliktiin. Esimerkiksi lääkärit, neuvolan henkilökunta, päiväkodin työntekijät ja koulun opettajat voivat keskenään jakaa hyvin erilaisen käsityksen sukupuolen ja kasvatuksen suhteesta – samoin tietysti myös vanhemmat ja institutionaalisen kasvatustahon edustajat. Voikin kysyä, tulevatko erilaiset käsitykset erilaisissa lasta koskevissa neuvonpidoissa näkyville (vrt. Alasuutari 2010)? Miten erimielisyyksiä käsitellään, jos käsitellään ollenkaan? Päädytäänkö lasten tai heidän kasvattajiensa toimintaa ymmärtämään jonkin pienimmän yhteisen nimittäjän ehdoilla?

Lähteet

- Alasuutari, Maarit (2010). *Suunniteltu lapsuus: keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa*. Tampere: Vastapaino.
- Arnot, Madeleine (2002). *Reproducing Gender? Selected Critical Essays on Educational Theory & Feminist Politics*. London: Routledge.
- Billig, Michael (1996). *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press (toinen painos, ilm. alun perin 1987).
- Billig, Michael & Susan Condor & Dered Edwards & Mike Gane & David Middleton & Alan Radley (1988). *Ideological Dilemmas. A Social Psychology of Everyday Thinking*. London: SAGE.
- Blaise, Mindy (2005). *Playing it Straight. Uncovering Childhood Discourses in the Early Childhood Classroom*. London: SAGE.
- Butler, Judith (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- (1993). *Bodies that Matter. On the Discursive limits of 'Sex'*. New York: Routledge.
- (2004). *Undoing Gender*. New York: Routledge.
- Bredesen, Ole (2004). *Uudet pojat ja tytöt – uusi pedagogiikka*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag. (käännös Kristiina Antinjuntti)
- Connell, R.W. (2000). *The men and the boys*. Cambridge: Polity Press.
- Garcia-Falgueras, Alicia & Dick Swaab (2008). A Sex difference in the hypothalamic uncinate nucleus: relationship to gender identity. *Brain* 131:12, 3132–3146.
- Garfinkel, Harold (1984). *Studies in Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press. (ilm. alun perin 1967).
- Goffman, Erving (1987). The Arrangement Between the Sexes. Teoksessa Deegan, Mary Jo & Michael Hill (toim.): *Women and Symbolic Interaction*. Boston: Allwen & Unwin Inc., 51–78.
- Gordon, Tuula & Janet Holland & Elina Lahelma (2000). *Making Spaces. Citizenship and Difference in Schools*. Basingstoke: Macmillan press.
- Heinämaa, Sara (1995). *Ele, tyylä ja sukupuoli: Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikäytännöille*. Helsinki: Gaudeamus.
- Herbert, Joe (2008). Who do we think we are? The brain and gender identity. *Brain* 131:12, 3115–3117.
- Kivivuori, Janne (1992). *Psykokulttuuri: sosiologinen näkökulma arjen psykologisoitumisen prosessiin*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Lehtonen, Jukka (2003). *Sukupuoli ja seksuaalisuus koulussa. Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kertomukset*. Helsinki: Yliopistopaino.

- Moscovici, Serge (1961). *La psychanalyse, son image et son public*. Paris: Presses Universitaires de France.
- (2001). *Social Representations. Explorations in Social Psychology*. New York: New York University Press.
- Ojanen, Karoliina & Heta Mulari & Sanna Aaltonen (2011). *Entäs tytöt: johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Pulkkinen, Tuija (1998). *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salonen, Marko (2005). *Hiljainen heteroseksuaalisuus? Nuoret, suojaikäraja ja itsemäärääminen*. Tampere: Tampere University Press.
- (2007). Explicit Hetero Identity on Internet Forums. Teoksessa José Santaemilia & Patricia Bou & Sergio Maruenda & Gora Zaragoza (toim.): *International Perspectives on Gender and Language*. Valencia: Universitat de València, 199–214.
- Sipilä, Petri (1998). *Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Stoller, Robert (1974). *Sex and Gender: The Development of Femininity and Masculinity*. London: Maresfield Reprints. (ilm. alun perin 1968).
- Thorne, Barrie (1993). *Gender Play. Girls and Boys in School*. London: Open University Press.
- Tolonen, Tarja (2002). *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Värtö, Petteri (2000). ”Mies vastaa tekosistaan ... siinä missä nainenkin”: maskuliinisuuksien rakentaminen päiväkodissa. Kuopio: Sosiaalitieteiden laitos, Kuopion yliopisto.